

Довбенко Т. О., к. т. н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МІЖНАРОДНІ ІМПЕРАТИВИ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ГІГІЄНОЮ ТА БЕЗПЕКОЮ ПРАЦІ

В статті проведено аналіз комплексу міжнародних стандартів ISO, OHSAS, BS IIP у сфері системи менеджменту безпекою праці. Встановлено основні вимоги та принципи міжнародного законодавства щодо умов праці, ризиків, управління, соціальної відповідальності та керування інформаційною безпекою. Визначено призначення та переваги міжнародних стандартів серії ISO, OHSAS, BS IIP щодо якісної побудови та управління інтегрованими системами менеджменту охороною праці. Проаналізовано недоліки стандартів OHSAS 18001 та ISO SR 26000. Виявлено основні принципи Євросоюзу з питань гігієни та безпеки праці, шляхом реалізації Директиви 89/391/ЄЕС, а також адаптацію міжнародних документів до національної політики з охорони та безпеки праці.

***Ключові слова:* міжнародний стандарт; система менеджменту; безпека; праця; здоров'я; управління; соціальний; економічний; науковий.**

Провідні міжнародні організації у сфері охорони праці закликають ділові кола до гуманного ведення бізнес-операцій, дотримання корпоративної етики та культури безпеки шляхом свідомого додержання визначальних аспектів концепції соціального діалогу. Відповідно до міжнародного стандарту ISO 26000 [1], провідною ідеологією соціального діалогу є система пошуку компаніями взаємоприйнятних напрямів вирішення загальних проблем безпеки та гігієни праці та система взаємних домовленостей між всіма суб'єктами охорони праці.

Сучасний підхід в системі менеджменту гігієною праці передбачає безпечне ведення діяльності діловими колами шляхом дотримання основних вимог міжнародних стандартів, а також конвенцій та рекомендацій Міжнародної організації праці. Порядок локального формування умов праці визначається в результаті

досконалої роботи систем управління якістю або гігієною та безпекою праці ISO 9001[2], BS OHSAS18001 [3], ризик-менеджменту ISO 31000 [4], енергетичного менеджменту ISO 50001 [5], охорони здоров'я та безпеки праці ISO 45001 [6] тощо.

Організаційно-методичною основою для створення інтегрованих систем управління якістю є стандарти ISO 9001 Система Менеджменту Якості (ДСТУ ISO 9001), оскільки основні поняття і принципи, які сформульовані у них, найбільше відповідають поняттям і принципам загального менеджменту. Вони призначені для сертифікації систем менеджменту якості, визначають їх головні принципи, надають рекомендації щодо впровадження систем управління якістю, передбачають мотивацію вищого керівництва тощо.

Мета роботи полягає в об'єктивному аналізі номену міжнародних нормативних документів в системі безпеки праці за допомогою методу індукції. Об'єктом досліджень є міжнародні імперативи системи менеджменту гігієною та безпекою праці. Предмет досліджень – підходи, процеси, принципи, переваги системи управління охороною праці.

Міжнародні стандарти серії ISO 9000 – це вимоги до організації робіт із забезпечення гарантії якості продукції і сьогодні система управління якістю ISO 9001 є найавторитетнішою у світі. Сертифікат на відповідність стандартам ISO 9001 дає переваги при участі в тендерах і необхідний для роботи на міжнародному ринку. Сьогодні одержати сертифікат на відповідність вимогам ДСТУ ISO 9001 може будь-яке зацікавлене підприємство.

Увагу до загальнолюдських цінностей відображає стандарт – ISO 14001:2015 «Системи менеджменту навколишнього середовища – вимоги і керівництво щодо використання» [7]. Міжнародний стандарт – ISO SR 26000:2011 «Соціальна відповідальність організацій. Вимоги» має комплексний характер і враховує інтереси більшості груп зацікавлених осіб (персоналу, споживачів, місцевої громади), спрямований на охорону навколишнього середовища, економне витрачання ресурсів.

Окремим аспектам трудових взаємовідносин присвячено два міжнародних стандарти – OHSAS 18001 та SA 8000 Social Accountability [8]. Вони не збігаються за призначенням і містять вимоги щодо усунення дискримінації та забезпечення належних умов праці.

Впровадження міжнародного стандарту BS IIP (British standards Investors in people) надає такі конкурентні переваги, як підвищення продуктивності і конкурентоспроможності, збільшення фінансових показників, забезпечення зростання якості продукції та послуг, поліпшення командної взаємодії, підвищення корпоративного іміджу організації, інвестиційної привабливості.

Перелічені стандарти мають багато спільного і цей список не є повним. Перелік стандартів, що входять до складу інтегрованої системи управління, розробляється з урахуванням потреб і специфіки діяльності підприємства. Названі міжнародні стандарти сприяли поширенню принципів соціальної відповідальності бізнесу в усьому світі.

Окремі з названих міжнародних стандартів мають відповідні національні (українські) версії, зокрема у сфері управління якістю, усунення небезпек у харчових продуктах, охорони навколишнього середовища, умов праці тощо. Саме ці стандарти є основою для проведення сертифікації систем управління на вітчизняних підприємствах.

В таблиці представлено основні міжнародні стандарти, які застосовуються при розбудові інтегрованої системи управління якістю. До основних переваг від впровадження інтегрованої системи управління якістю належать: розробка єдиної гармонізованої структури менеджменту, можливість суміщення ряду процесів (планування, навчання, внутрішнього аудиту тощо), постійне покращення результативності діяльності підприємства щодо досягнення поставлених цілей, зниження витрат на розробку та сертифікацію, підвищення мобільності та можливостей адаптації до умов, що змінюються, велика привабливість для зацікавлених сторін, інвесторів.

При цьому варто відмітити деякі тенденції і суперечності при впровадженні інтегрованих систем управління якістю. Так, разом з наведеними перевагами, недоліком стандарту OHSAS 18001 є відсутність специфічних критеріїв оцінки ефективності гігієни і безпеки праці, а також рекомендацій щодо розробки системи управління. Що стосується стандарту ISO SR 26000, то він не може використовуватися для сертифікації системи управління. Переважна більшість підприємств орієнтується не на весь спектр

Призначення міжнародних стандартів для розбудови інтегрованої системи менеджменту

Стандарт	Призначення стандарту	Переваги від впровадження
ISO 9001 Система Менеджменту Якості	Вимоги до системи організації управління виробництвом (якість продукції і послуг). Сертифікація систем менеджменту якості, визначає головні принципи, надає рекомендації щодо впровадження систем управління якістю, передбачає мотивацію вищого керівництва	Підтвердження професійної компетентності, підвищення престижу і авторитету, переваги при участі в тендерах, необхідний для роботи на міжнародному ринку
ISO 14001 Система Екологічного Менеджменту	Забезпечення ефективної системи управління навколишнім середовищем, досягнення екологічної та економічної ефективності заходів. Цілісність та публічність екологічної політики.	Поліпшення екологічної обстановки, економічних показників, дозволяє оптимізувати систему управління, підвищити довіру до підприємства
OHSAS 18001 Система Управління Гігієною та Безпекою Праці	Встановлює вимоги до системи управління гігієною та безпекою праці (ГіБП). Вимоги щодо усунення дискримінації та забезпечення належних умов праці	Встановлює вимоги до (ГіБП). Вимоги щодо усунення дискримінації та забезпечення належних умов праці
SA 8000 Система Менеджменту соціальної відповідальності	Визначає норми щодо соціального захисту. Дотримання бізнесом вимог щодо прав працівників на працю, в тому числі на охорону праці, і призначений для сертифікації та звітування. Засіб для практичної реалізації моральних і етичних норм в діяльності адміністрації під підприємства	Підтверджує зобов'язання з соціальної відповідальності, етичного відношення до персоналу і відповідності міжнародним стандартам, покращує менеджмент і підвищує ефективність ланцюга постачань, підтримує

продовження таблиці

		корпоративну ідеологію, демонструє високий рівень соціальної відповідальності при укладанні міжнародних договорів і розширення бізнесу всередині країни
ISO SR 26000 Соціальна відповідальність організацій	Враховує інтереси більшості груп зацікавлених осіб (персоналу, споживачів, місцевої громади), спрямований на охорону навколишнього середовища, економне витрачання ресурсів, встановлює вимоги до діяльності бізнес-організацій	Може використовуватися бізнесом, законодавчими органами влади, громадськими організаціями та іншими зацікавленими особами незалежно від їх виду діяльності, розміру або місцезнаходження
ISO/IEC 27001 Система Управління Інформаційною Безпекою	Призначена для розробки, впровадження, функціонування, моніторингу, перегляду, підтримування, вдосконалення інформаційної безпеки Вимоги з управління інформаційною безпекою	Управління ризиками дозволяє визначити, на який напрям інформаційної безпеки необхідно звернути увагу в першу чергу, дозволяє спрогнозувати матеріальні витрати
BS IIP Інвестори в людей	Підвищення якості управління організаційною структурою шляхом використання людського потенціалу для поліпшення фінансових показників і ефективного розвитку організацій	Покращення якості управління шляхом використання людського потенціалу та підвищення економічних показників

соціально-економічних проблем, а обирає для себе окремі напрями і керується відповідним стандартом. При розбудові інтегрованої системи управління якістю слід враховувати важливість і необхідність застосування процесного і системного підходів до управління підприємством, що дозволяє пов'язати в єдине ціле різні процеси і види діяльності.

Політика Європейського Союзу з питань гігієни та безпеки праці спрямована на підвищення рівня умов праці та зниження показників виробничого травматизму. Поставлені цілі досягаються в процесі ведення соціального діалогу та дотримання соціальної відповідальності. Визначальним нормативним документом Євросоюзу є Директива 89/391/ЄЕС, що передбачає запровадження відповідних заходів на виробництві з метою захисту працівників та попередження ризиків. Ключовим принципом директиви є заохочення працівників до підвищення рівня охорони та безпеки праці.

Тенденції ж вітчизняних підприємств, організацій установ прослідковуються у провадженні працезахоронної політики на підставі національних та міжнародних стандартів, а також нормативно-правових актів Європейського Союзу в рамках угоди про асоціацію. Українським законодавством імплементовано ряд директив Євросоюзу, що визначають вимоги до питань безпеки праці та здоров'я під час використання обладнання, роботи з екранними пристроями, на тимчасових будівельних майданчиках, гірничодобувних підприємствах з підземним і відкритим способами видобування, транспортування тощо. Також Україною ратифіковано 71 конвенцію Міжнародної організації праці, з них 8 фундаментальних та 4 пріоритетні, решта – технічні.

Таким чином, на міжнародному рівні стратегія підвищення рівня безпеки орієнтується на економічні, соціальні, політичні та науково-технічні показники. Крім того, постійно проводиться консультування підприємств, організацій, установ щодо питань праці та дотримання правил безпеки, видається технічна література в якості превентивних заходів, проводяться наукові дослідження в сфері безпеки праці. Міжнародний досвід показує, що систему стандартів та правових документів в сфері охорони праці необхідно систематично вдосконалювати, шляхом комплексного аналізу та перегляду, враховуючи статистичні, наукові та практичні дані.

1. ДСТУ ISO 26000:2019. Настанови щодо соціальної відповідальності (ISO 26000:2010, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=91617 (дата звернення: 12.02.2022). **2.** ДСТУ ISO 9001:2015. Національний стандарт України. Системи управління якістю (ISO 9001:2015, IDT). URL: https://nmapo.edu.ua/images/Onas/Pidrozdil/03_03_18m-3.pdf. (дата звернення: 12.02.2022). **3.** ДСТУ-П OHSAS 18001:2010. Системи управління безпекою та гігієною праці. Вимоги. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=27641 (дата звернення: 12.02.2022). **4.** ДСТУ IEC/ISO 31010:2013. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику (IEC/ISO 31010: 2009). URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/dstu%2031010.pdf> (дата звернення: 12.02.2022). **5.** ДСТУ ISO 50001:2020. Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання (ISO 50001:2018, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=90178 (дата звернення: 12.02.2022). **6.** ДСТУ ISO 45001:2019. Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 45001:2018, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=88004 (дата звернення: 12.02.2022). **7.** ДСТУ ISO 14001:2015. Системи менеджменту навколишнього середовища – вимоги і керівництво щодо використання (ISO 14001:2015, IDT). URL: https://quality.nuph.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/10/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3-ISO_14001-2015-.pdf (дата звернення: 12.02.2022). **8.** SA 8000. Соціальна відповідальність. (Неофіційний переклад). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0015697-07#Text> (дата звернення: 12.02.2022).

REFERENCES:

1. DSTU ISO 26000:2019. Nastanovy shchodo sotsialnoi vidpovidalnosti (ISO 26000:2010, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=91617 (data zvernennia: 12.02.2022). **2.** DSTU ISO 9001:2015. Natsionalnyi standart Ukrainy. Systemy upravlinnia yakistiu (ISO 9001:2015, IDT). URL: https://nmapo.edu.ua/images/Onas/Pidrozdil/03_03_18m-3.pdf. (data zvernennia: 12.02.2022). **3.** DSTU-P OHSAS 18001:2010. Systemy upravlinnia bezpekoiu ta hihiienoiu pratsi. Vymohy. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=27641 (data zvernennia: 12.02.2022). **4.** DSTU IES/ISO 31010:2013. Keruvannia ryzykom. Metody zahalnoho otsiniuvannia ryzyku (IES/ISO 31010: 2009). URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/dstu%2031010.pdf> (data zvernennia: 12.02.2022). **5.** DSTU ISO 50001:2020. Systemy enerhetychnoho menedzhmentu. Vymohy ta nastanova shchodo vykorystannia (ISO 50001:2018, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=90178 (data zvernennia: 12.02.2022). **6.** DSTU ISO 45001:2019. Systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia ta bezpekoiu pratsi.

Vymohy ta nastanovy shchodo zastosuvannya (ISO 45001:2018, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=88004 (data zvernennia: 12.02.2022). **7.** DSTU ISO 14001:2015. Systemy menedzhmentu navkolynshnoho seredovyshcha – vymohy i kerivnytstvo shchodo vykorystannia (ISO 14001:2015, IDT). URL: https://quality.nuph.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/10/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3-ISO_14001-2015-.pdf (data zvernennia: 12.02.2022). **8.** SA 8000. Sotsialna vidpovidalnist. (Neofitsiinyi pereklad). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0015697-07#Text> (data zvernennia: 12.02.2022).

Dovbenko T. O., Candidate of Engineering (Ph.D.), Associate Professor
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

INTERNATIONAL IMPERATIVES OF THE HYGIENE AND MANAGEMENT SYSTEM OCCUPATIONAL SAFETY

The article analyzes the set of international standards ISO, OHSAS, BS IIR in the field of occupational safety management system. The basic requirements and principles of international legislation on working conditions, risks, management, social responsibility and information security management are established. The purpose and advantages of the international standards of the ISO, OHSAS, BS IIR series on the quality construction and management of integrated occupational health and safety management systems are determined. The order of local formation of working conditions is determined as a result of perfect operation of quality management systems or occupational health and safety ISO 9001, BS OHSAS18001, risk management ISO 31000, energy management ISO 50001, health and safety ISO 45001 and more. Attention to universal values is reflected in the standard ISO 14001:2015. The international standard ISO SR 26000: 2011 is comprehensive and takes into account the interests of most stakeholder groups, aimed at environmental protection, resource efficiency. OHSAS 18001 and SA 8000 Social Accountability are designed to build employment relationships. They do not match the purpose and contain requirements to eliminate discrimination and ensure appropriate working conditions. Implementation of the international standard BS II (British standards Investors in people) provides such competitive advantages as increasing productivity and

competitiveness, increasing financial performance, improving the quality of products and services, improving teamwork, improving the corporate image of the organization, investment attractiveness. These standards have many common rules and this list is not exhaustive. The list of standards that are part of the integrated management system is developed taking into account the needs and specifics of the enterprise. The basic principles of the European Union on occupational health and safety have also been identified through the implementation of Directive 89/391 / EEC and the adaptation of international instruments to national occupational safety and health policy.

***Keywords:* international standard; management system; safety; labor; health; management; social; economic; scientific.**
